

Nr 83

Utlåtande i anledning av motioner angående berikning av livsmedel med järn.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 158 av fru *Diesen* och fru *Hultell* samt II: 253 av herr *Clarkson m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att 1963 års livsmedelsstadgekommitté får i uppdrag att utreda behovet av ökad tillsats av järn som berikningsämne vid framställning av livsmedel».

Utskottet har i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från statens institut för folkhälsan.

Gällande bestämmelser

Enligt *livsmedelsstadgan den 21 december 1951* får — där ej annat framgår av bestämmelse i stadgan — som tillsats till livsmedel som framställs eller bereds för avsalu användas allenast vara eller ämne, som efter prövning i särskild ordning godkänts såsom tillsats för livsmedlet i fråga (4 §, 1 mom.). Med tillsats till livsmedel förstås härvid vara eller ämne, som är avsedd att, i allmänhet i ringa mängd, tillföras livsmedel — utan att ingå i detsamma såsom råvara — för att påverka dess färg, smak, konsistens eller hållbarhet eller för annat liknande ändamål och alltjämt finns kvar i det färdiga livsmedlet (1 §, 3 mom.).

Godkännande av tillsats meddelas av kommerskollegium efter samråd med representanter för socialstyrelsen, veterinärstyrelsen och statens institut för folkhälsan och i vissa fall statens jordbruksnämnd (5 §). Det åligger kommerskollegium att upprätta och årligen offentliggöra förteckning å godkända tillsatser till livsmedel.

I livsmedelsstadgan 8 kap. meddelas särskilda bestämmelser om vissa livsmedel. För några varor, t.ex. mjölk, smör och mjöl, har föreskrivits att varan med vissa undantag inte får innehålla annat främmande ämne än sådant, som av kommerskollegium särskilt godkänts som tillsats till varan i fråga.

Användning av vitaminer i livsmedel faller utanför livsmedelsstadgan och regleras genom ett särskilt tillståndsförfarande enligt förordningen den 23 maj 1941 om framställning och införsel av vitaminiserade livsmedel. Det finns flera andra ämnen som i likhet med vitaminer tillsätts livsmedel

för att höja tillförseln av olika näringsämnen. I den mån sådana berikningsämnen inte är att anse som tillsatser i livsmedelsstadgans mening eller som främmande ämnen enligt bestämmelserna i stadgans 8 kap. för vissa där angivna födoämnen gäller för dem i allmänhet inte några särskilda föreskrifter utöver det i 3 och 7 §§ stadgan angivna generella kravet att de inte får göra livsmedlen skadliga eller otjänliga till människoföda.

Kommerskollegiums förteckning över godkända livsmedelstillsatser omfattar främst ämnen som tillsättes i tekniskt syfte. I några fall förekommer även berikningsämnen. I den för år 1969 gällande förteckningen (kommerskollegii kungörelse den 22 november 1968, nr 3) har upptagits ferrofumarat, ferrosulfat och ferrum reductum i vissa koncentrationer såsom tillsats till mjöl av spannmål.

Motionerna

Motionärerna anför, att anemi har blivit en mycket vanlig bristsjukdom till följd av den allt lägre järnhalten i modern kosthållning och människornas genom ändrade arbetsförhållanden minskade energibehov. 25 % av kvinnor i fertila åldrar beräknas lida av allvarlig blodbrist, vilken kan medföra allmän trötthet, initiativ- och håglöshet, retlighet och irritabilitet. Även arbetsförmågan torde påverkas i negativ riktning.

Järn användes som berikningsämne vid framställning av mjöl. Mot bakgrund av bristsituationen bör emellertid enligt motionärerna en långtgående översyn göras av behovet av ytterligare järntillsats vid livsmedelsframställning. Alternativa lösningar, såsom ökad motion eller ändrade matvanor, är enligt motionärerna sannolikt betydligt svårare att få till stånd.

Remissyttrande

Styrelsen för statens institut för folkhälsan anför bl. a. följande.

Järnbrist är en av de vanligaste kostberoende hälsorubbningarna i Sverige. Sjukdomen är särskilt vanlig dels hos personer som har låg energiförbrukning på grund av låg fysisk aktivitet, exempelvis åldringar, dels hos yngre personer med lågt kaloriintag, dels hos kvinnorna i fertil ålder, vilka har speciellt stort järnbehov.

Halten av järn var i den svenska kosten år 1939 omkring 5 mg per 1 000 kilokalorier och utgjordes helt av naturligt förekommande järn. Främst på grund av den sjunkande konsumtionen av cerealieprodukter hade den naturligt förekommande halten av järn år 1965 sjunkit till ca 4 mg per 1 000 kilokalorier. Detta kompensades emellertid genom den berikning av mjöl med järn, som inleddes år 1944, och den totala halten utgjorde år 1965 omkring 6 mg per 1 000 kilokalorier. På grund av minskad fysisk aktivitet har

emellertid befolkningens intag av energi sjunkit, varför intaget av järn ej utvecklats lika gynnsamt som halten.

Den rekommenderade halten i genomsnittskosten är omkring 8 mg per 1 000 kilokalorier. Denna nivå kan uppnås genom lämpliga förändringar av kosten, främst en sänkt konsumtion av fett och socker och en ökad konsumtion av potatis, cerealier och kött.

Tillsats av järn är en frivillig åtgärd från producentens sida. Numera berikas allt siktat mjöl. Berikningsgraden utgör sedan 1965 5 mg per 100 g. Denna berikningsnivå torde ligga nära den halt, där smakförändringar uppträder. Berikningen av mjöl torde inte kunna ökas nämnvärt, och den förekommande berikningen av ett fåtal andra födoämnen torde spela en obetydlig roll för järnförsörjningen.

För att berikning av ett födoämne skall anses motiverad måste en rad generella krav vara uppfyllda. Sålunda skall ämnet som avses för berikningen vara en essentiell eller livsviktig beståndsdel i födan; mängden av berikningsämnet skall vara sådan att man får ett väsentligt tillskott av ämnet, och det berikade födoämnet skall konsumeras i sådan utsträckning att berikningen får önskad effekt. Det skall vidare föreligga misstanke att gängse kostvanor ger upphov till bristtillstånd beträffande ämnet i fråga och få antagas att en önskvärd förbättring av kostvanorna ej är möjlig inom rimlig tid.

Förutom mjöl torde bara ett fåtal livsmedel uppfylla dessa krav. Den enda större födoämnesgrupp, för vilken berikning skulle kunna vara aktuell, är vissa charkuteriprodukter. Dessa förhållanden ligger till grund för institutets uppfattning att en ökning av järnhalten i kosten främst bör ske genom en förändring av kostvanorna.

Institutet anser att tillsättande av järn i första hand bör bygga på frivillighet. På grund av den stora betydelsen från folkhälsosynpunkt kan det likväl vara skäl att överväga, huruvida möjlighet bör föreligga att lagligen föreskriva berikning av visst födoämne med järn. Institutet tillstyrker därför att livsmedelsstadgekommittén får i uppdrag att utreda behovet av och möjligheterna för en ökad tillsats av järn som berikningsämne vid framställning av vissa livsmedel.

Utskottet

I motionerna framhålls, att en otillräcklig tillförsel av järn i kosthållet haft till följd att anemi blivit en vanlig bristsjukdom. Motionärerna hemställer därför om utredning av frågan om ökat användande av järn som berikningsämne vid framställning av livsmedel.

Utskottet instämmer i det syfte som ligger bakom motionerna. Enligt vad utskottet inhämtat har emellertid 1963 års livsmedelsstadgekommitté beaktat frågan om tillsatser till livsmedel i berikningssyfte. Kommittén kom-

mer att redovisa sina förslag i betänkande, som väntas föreligga i början av år 1970. Utskottet finner sig i avvaktan härfpå inte böra tillstyrka bifall till motionerna utan hemställer,

att motionerna I: 158 och II: 253 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 25 november 1969

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp), herrar Dahlberg (s), Eric Carlsson (cp), Kaijser (m), Ivar Andersson (s)*, fru Grethe Lundblad (s)* och herr Axelson (fp);

från andra kammaren: herrar Odhe (s), Jönsson i Ingemarsgården (fp)*, fröken Wetterström (m), herrar Fredriksson (s), Svensson i Kungälv (s), Larsson i Öskevik (cp), Nilsson i Kalmar (s) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.